

УДК 007: 304: 070

**ХРИСТІЯНСЬКА РЕЛІГІЯ ЯК ЧИННИК УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОГЕНЕЗУ:
ПУБЛІЦИСТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ШІСТДЕСЯТНИКІВ**

Н. М. Дзьомба

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, Львів, 79044, Україна*

Досліджено роль релігійності українського народу у його національному становленні та розвитку — націогенезі — в публіцистичному дискурсі українських шістдесятників упродовж їхньої півстолітньої масовокомунікаційної діяльності, що розпочинається у формі самвидаву внаслідок брежнєвських утисків, зазнає розквіту в кінці 80-х рр. ХХ ст., з об'єктивних причин мени активно відбувається на сучасному етапі. Визначено форми релігійного геноциду української нації, спричиненого окупаційною владою царської та комуністичної Росії. Встановлено погляди шістдесятників на проблему конфесійної ідентифікації українського християнства через аналіз історичної діяльності Української Православної та Української Греко-Католицької Церков. Змодельовано український національний еклезіологічний ідеал шістдесятників, розроблений публіцистами з урахуванням релігійної історії українського народу та їх християнськості як домінанти національної ідентичності.

Ключові слова: *націєтворчий процес, «віра батьків», «традиційна» Православна Церква, «синкретична» Українська Греко-Католицька Церква, релігійний геноцид українців.*

Постановка проблеми. На сьогодні чітко вираженими є потреби українського народу в інформації про історичне минуле нації. Велику відповідальність за рівень історичної обізнаності українців несуть журналісти. Адже ЗМІ, на відміну від наукової періодики істориків, завдяки популярному стилю власних дослідницьких статей, володіють можливістю зробити історичне знання доступнішим пересічному читачеві. Забезпечити належну компетенцію журналістів у питаннях українського етно- та націогенезу спроможна не лише т. зв. монографічна історія, а й репортажно доступніша публіцистична. Адже саме журналістика, до слова, як «література факту», є джерелом для історичної науки, перш ніж напрацювання останньої використають публіцисти. Науково-просвітницький публіцистичний текст до того ж є матеріалом вірцевого значення з погляду журналістської майстерності. Усе це сукупно актуалізує дослідження публіцистики про українське минуле.

Покоління шістдесятників стало очевидцем доленосних в історії українського народу подій і явищ, зокрема зі сфери церковно-релігійного життя. Та усвідомлювала їх незначна частина людей, а найсміливіші в час атеїстичної радянської політики ходили з колядою київськими вулицями. Символічно, що саме в різдвяний час

1972 р., 12 січня, в «чорний день української історії неосталінської доби» [1, с. 16], як його згадує сучасниця С. Кириченко, їх арештували за віру в Бога і в Україну. Так на деякий час вдалося запобігти її поширенню через героїчний приклад та слово. Але з кін. 80-х рр. ХХ ст. колишні політв'язні І. Гель, М. Маринович, Є. Сверстюк і в'язні «великої зони», як тоді називали тюрму народів Радянський Союз, І. Дзюба, Р. Іваничук, М. Косів та ін. провадять активну інформаційно-просвітницьку діяльність серед українського народу, спрямовану на відновлення його християнсько-національної ідентичності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Українську побожність як прогресивну націєтворчу силу визнавали задовго до шістдесятників. Від митрополита Іларіона до митрополитів А. Шептицького та Й. Сліпого ідею України як християнської держави й інваріантності українського християнства як визначального засобу розвитку і збереження нації та відновлення державності залежно від історичних умов поширювали полемісти ХVІІ ст. (показовим є приклад М. Смотрицького — спершу затягного противника, а згодом поміркованого прихильника унії, керованого ціллю «примирити Русь з Руссю»), кирило-мефодіївці (згадати хоча б Кулішеві переклади Біблії), публіцисти поч. ХХ ст. — М. Міхновський, М. Грушевський, В. Липинський, Ю. Вассиян, Ю. Липа, Д. Донцов, І. Огієнко та ін. Дослідження дискурсу національно-релігійного питання в українській публіцистиці здійснив С. Кость у праці «Гасло «Бог і Україна» як концептуальна засада західноукраїнської публіцистики першої половини ХХ ст.» [2], в якій автор завдяки аналізу відповідних джерел доводить те, що народне визволення не мислилося поза існуванням міцної національної Церкви, а віра в Бога — поза патріотичним почуттям і національним світоглядом. Взаємозв'язок національного та релігійного в українському контексті вивчала Л. Василик [3], концентруючи увагу на широкому діапазоні концепту «Бог» у публіцистиці літературно-художніх видань з другої половини 80-х рр. ХХ ст. На прикладі доробку чільних з-поміж шістдесятників християнських публіцистів Є. Сверстюка та М. Мариновича досліджувала сучасну публіцистичну модифікацію жанру релігійної проповіді Т. Хоменко [4]. Згадані наукові студії, з огляду на об'єкт і предмет кожної, лише дотично висвітлюють проблему ролі релігійного чинника для українотворчих процесів у публіцистиці шістдесятників.

Мета статті — окреслення шістдесятницької версії взаємозв'язку між релігійністю українців та їх національним становленням і розвитком.

Виклад основного матеріалу дослідження. Осмислення релігійного питання у вузьконаціональних координатах в публіцистичному дискурсі шістдесятників узгоджується з їхнім розумінням всякої віри національно освоєною (самобутньою). Про те, що «ненаціональної духовності нема» [5, с. 23], ще у самвидавному есеї «Мойсей і Датан» писав 1970 р. В. Мороз. Підтвердження цієї ідеї публіцисти віднаходять у прикладі національно-релігійного синкретизму українців. Конкретніше, відповідно до одвічної вкоріненості української нації у християнську релігійну традицію, останньою пройнялись власне національно змістові компоненти — мова, пісня й душа (!) українців, стверджує Є. Сверстюк, наснажені християнськістю їхнього світогляду. Але передусім відбувся складний процес українізації христия-

янства, внаслідок якого останнє стало всуціль «звичаєво українським» [6, с. 148]. Сама вже популярна риторична конструкція «*віра батьків*» (вислів часто вживаний у Є. Сверстюка, рідше — у М. Косіва) концентрує в собі шістдесятницьку ідею українського національно-релігійного моноліту, до якої публіцисти доходять завдяки авторській позиції у трактуванні релігійної історії українців.

Крізь деякі незначні конфесійні різнотлумачення чи винятки (утопічно-фантастичні погляди на релігію О. Бердника, рунвірство Л. Лук'яненка) односпрямованість поглядів шістдесятників проглядається стосовно речей засадничих. Так, інтелектуали одностаїні, по-перше, в обстоюванні української нації як глибоко *релігійної*, якій природно чужий атеїстичний світогляд, і, по-друге, нації виключно *християнської*. Її язичницьке минуле, уже морально тотожне етиці християнства, не тільки не суперечить останньому — більше: київське поганство власне й націоналізувало незнану ще (практично) релігійну традицію, оформивши її як самобутньо українську. Схожий процес згармонізування був можливим, аргументують публіцисти, між внутрішньо спорідненими віруваннями, якими в основах й були язичництво — українське передхристиянство та християнство біблійне. «[...] сік християнської релігії був сумісний із соком слов'янського поганства, яке було фактично протохристиянським» [6, с. 147], — йдеться у статті Р. Іваничука «На небі Бог, а на землі Україна» (журнал «Дзвін», 1994 р.).

Релігійна (вона ж християнська) ідентичність українців як нації (а не етносу) почала формуватись, за шістдесятниками, на стику християнського світорозуміння та язичницької обрядовості ще задовго до офіційного хрещення Київської держави у 988 році.

Зовсім не применшуючи значення цієї націєтворчої події, що, до речі, найбільш детальному смислово декодуванню піддана у текстах Є. Сверстюка, публіцистика шістдесятників все ж представляє історію української християнськості значно довшою, ніж історію українського християнства. Адже не під впливом християнства як офіційної релігії українці стають християнами, навпаки — своєю християнськістю (не важливо, що підсвідомою) уможлиблюють його узаконення в Києві у X сторіччі. Та саме з «таїнства хрещення», як це ідентифікує Є. Сверстюк, публіцист схильний вести українське історичне літочислення як нації «духово» народженої, в християнстві самоусвідомленої й до християнського світу (сім'ї) прилученої. Теж про позитивні наслідки поширення християнства на давньоукраїнські землі — як для самої світової релігії, так і для українців — пише у вже згаданій статті Р. Іваничук. Так, за посередництва того ж таки поганства, стверджує публіцист, світове християнство збагатилось новими формами обрядовості; для українців же саме «[...] християнська релігія стала [...] властивою зброєю за національну самоідентифікацію» [6, с. 147].

Подібну ідею — практично збіг національної ідентичності українців з релігійною — Є. Сверстюк висловлює стосовно козацького періоду національної історії. Тогочасний політичний ідеал — власна національна державність, як стверджує публіцист, наскрізно пройнятий християнським духом, що вийшло за рамки офіційної релігії й ідеологічно «проникло в плоть і кров нації» [7, с. 34]. Тому саме

християнська віра українського козацтва постала як єдиний канал його релігійного й національного самовираження, а Церква, відповідно, — як символ народного єднання у боротьбі за свободу й «віру батьків».

Окреслене слугує підставою стверджувати: християнству шістдесятники надають значення пріоритетного чинника українського націєтворчого процесу на початкових його етапах. Поставши нацією в християнстві як світогляді (культурі), українці з офіційним прийняттям цієї віри увиразнили власну релігійну ідентичність й тим самим зміцнили національну. Тобто, за шістдесятниками, релігійна ідентичність українців не тільки передувала національній — вона власне й вивела цю народність з рівня доісторичного етносу на рівень національного буття. Абсолютне домінування релігійного чинника у складі української національної ідентичності шістдесятники також довели методом від супротивного: саме через знищення/використання віри/Церкви, що кристалізувала в собі українськість нації, й прагнули нівелювати останню в процесі її історичного буття. Це дає підстави стверджувати, що шістдесятники у власному публіцистичному дискурсі ввели ідею *релігійного геноциду українців* двох форм: *нейтралізація національного почуття через ліквідацію релігійного — атеїзм та знищення Церкви* (перша) або ж *через його підкорення — зміну об'єкта поклоніння та підпорядкування Церкви* (друга). «Тож не дивно, що завойовники і окупанти всіх часів у своїх намаганнях асимілювати й денационалізувати український народ, — пише Р. Іваничук, — вражали передовсім національне в християнській релігії, руйнуючи її сектантством, російським і польським одержавленням або ж заганнянням у катакомби, як це сталося з українською католицькою церквою, а більшовизм використав найбільш руйнівний засіб нищення свідомості українця — атеїзм» [6, с. 147].

Про знищення християнської віри через Церкву українців як форму їх геноциду йдеться головню у статті І. Геля «Українська Католицька Церква: катакомби і альтернатива» (журнал «Християнський голос», 1988 р.). Тільки в ній на позначення констатованого вище у тексті Р. Іваничука вжито сам термін «геноцид», хоч його як ідею обстоюють також М. Маринович і Є. Сверстюк. Утім обидва названі публіцисти більшою мірою концентрують власну увагу на другій формі геноцидного здійснення — використанні в нівеляційних цілях феномену віри й інституту Церкви.

Кожна із двох українських церков — УГКЦ та УПЦ, посталих з єдиної штучно розділеної Української Церкви, була свого часу об'єктом релігійного геноциду українців. Так, католицьку церкву прагнули знищити на основі її відверто національного характеру (читаємо в І. Геля, Р. Іваничука й М. Косіва), а православну — підпорядкувати імперській волі радянської держави (йдеться в І. Дзюби та Є. Сверстюка). Через констатацію цього шістдесятники формують образ українських Православної та Католицької Церков, смисловими домінантами якого є «традиційність» першої та «синкретизм» другої, сформульовані відповідно у публіцистиці Є. Сверстюка, з одного боку, та І. Геля й М. Косіва — з іншого.

«Традиційна» для українців, *Православна Церква* виступає знаковим символом їх національного буття. Найвищий рівень православного самоусвідомлення припадає на час українського козацтва, національно-визвольна війна якого передбачала пере-

дусім війну за релігійну самобутність, zagrożену зусібіч. Про Православну Церкву як джерело духовності українців й гарант їхньої ідентичності, — «наш національний прапор у боротьбі за право бути собою» [8, с. 159] — про виконання нею функції національного збереження у роки бездержав'я веде мову у своїх працях Є. Сверстюк.

Однак в XVII ст., з моменту політичного об'єднання Української та Російської держав, розпочинається еволюція українського православ'я, що супроводжується його вимушеним наближенням до православ'я російського (процес одержавлення Церкви). Як самобутньо відмінні й протилежні, ці моделі православ'я, пише Є. Сверстюк, не могли бути — хоч і стали — чинником зближення лише територіально сусідніх народів. Навіть більше — саме РПЦ, стверджує публіцист, тогочас і виступала «важливою причиною несумісності» [8, с. 148–149] України і Росії. Та все ж з натхненника національно-релігійного визволення козаків УПЦ перетворилась на «агента русифікації» [9, с. 229] українців й «імперський інститут національного знеособлення» [8, с. 171]. Всю суть динаміки Української Православної Церкви стосовно власного народу І. Дзюба передав нижченаведеним твердженням у тексті «Образ української культури»: «У XIX ст. вона (УПЦ МП. — *Н. Дз.*) в переважній більшості була вже не носієм духовності, а носієм духовного гніту» [9, с. 229]. Одностайно з публіцистом І. Дзюбою висловився Є. Сверстюк, зводячи зміст українського православ'я в час перебування його під радянською владою до формальної обрядовості.

Насправді ж українська православна традиція, що «задихалась в обіймах [...] московського православ'я» [10, с. 174], засадничо відрізняється від нього. Основні відмінності української моделі православ'я від російської окреслив Є. Сверстюк, головню це: абсолютна свобода від мирської влади, толерантна позиція стосовно інших релігій та орієнтація на західні християнські цінності.

«Синкретизм» Української Греко-Католицької Церкви — поєднання в ній догматики західного римського й обрядовості східного візантійського християнства — шістдесятники бачать основним фактором протидії асиміляції українців з росіянами й поляками, що чинилась з боку останніх. Так, завдяки протекторату Ватикану над УГКЦ нація боронилась від русифікації, а в міру збереження за нею національної форми православного обряду — від ополячування й окатоличення. Популяризували цю ідею в межах шістдесятницького інформаційного дискурсу публіцисти І. Гель та М. Косів. Теж позитивне ставлення до унії, в результаті якої утворилась УГКЦ, висловлює М. Мариневич. Це, стверджує, був не лише надважливий релігійний екуменічний хід — «[...] пошук такої ланки об'єднання був для українців одночасно й пошуком конфесійної основи свого етнічного самозбереження» [11, с. 84]. І тому саме у формі утвореної в XVI столітті Греко-Католицької Церкви українці, констатує І. Гель, неодноразово компенсували втрачену державність й головню її функцію національного збереження. Шістдесятники, отже, описаним чином встановили національний характер Української Греко-Католицької Церкви.

Отож, жодній із українських Церков, поставших на ґрунті внутрішньохристиянського порізнення — ні Греко-католицькій, ні Православній — публіцисти не віддають примат національності перед іншою, а за обома визнають національний характер й до певної міри місійну спадкоємність («[...] прапор оборони народних

святинь, який випав із рук запорожців (православних. — *Н. Дз.*), підняли саме уніати» [11, с. 65]). Так, кожна з Церков — незалежно від того, що в різні історичні періоди — стала вагомим символом української національної ідентичності, засобом її оборони й гарантом національного буття (єдності) в часи бездержав'я. Тому ж і православна, яка «тримала народ у віки неволі» [8, с. 174], і греко-католицька, яка, «замінюючи в найбільш драматичних ситуаціях інститут держави» [12, с. 214], «[...] зберегла нас як націю [...]» [12, с. 79], українські церкви були піддані нещадному знищенню з метою українського геноциду.

У публіцистиці шістдесятників, однак, відсутня пряма вказівка на те, яка з українських Церков — непокірна й ліквідована УГКЦ чи упокорена Православна — більшою мірою від нього постраждала. Критерієм для встановлення цього може слугувати рівень національної духовності українців, що, констатують публіцисти І. Гель, М. Косів і М. Маринович, перебуває у прямій взаємозалежності з позицією Церкви. Конкретніше, шістдесятники вбачають чітку тенденцію низької національної свідомості (також духовності й високого рівня русифікації) у прихожан підмосковського православ'я й високий національний дух (також людська гідність і європейскість) вірних греко-католицької Церкви, що, стверджують, взаємопов'язано. «[...] там, де пастирство Української Католицької Церкви не охопило народ — по всій Східній Україні розрослась до безмежних розмірів духовна пустеля, масове безбожництво, національний нігілізм, тотальна русифікація. На Правобережжі Українська Католицька Церква, залишаючись і донині bastіоном християнської віри, залишилась таким же bastіоном і в збереженні національної самосвідомості, людської гідності» [12, с. 192–193], — пише І. Гель у статті «Українська Католицька Церква: катакомби і альтернатива».

На основі цього, отже, до певної міри можна констатувати, що шістдесятники саме українське православ'я, а не католицизм, схильні вважати більш ураженим внаслідок релігійного геноциду українців. Часткове підтвердження цієї наукової гіпотези віднаходимо в Є. Сверстюка. Публіцист твердить: «Як єдино терпима для режиму релігія, воно (православ'я. — *Н. Дз.*) потерпіло чи не найбільше» [8, с. 175].

Основним же об'єктом здійснення більшовицького релігійного геноциду над українцями стала їх християнська віра (Церква — похідна від цього), адже генерувала не лише релігійну, а й національну духовність. Як і Церква, віра була піддана двом методам боротьби: теж знищенню — однак атеїзмом — й підміні — ідолопоклонством.

У публіцистичних текстах Р. Іваничук, Є. Сверстюк, М. Маринович констатують *великомасштабну деградацію релігійності українців*, що може слугувати мірилом результативності релігійного геноциду. Із глибоко духовної й побожної нації українці, впродовж здебільшого ХХ століття, перетворились на націю морально занедбану. Стрімкий процес їх дехристиянізації супроводжувався перелаштуванням давно усталеної системи цінностей, в результаті чого, пише Р. Іваничук, «з народу підступно було знято гамівні сорочки, зіткані нашими прадідами з таких духовних категорій, як мораль, пошанування традицій, публічний сором, докори власного сумління і страх Божий» [6, с. 147]. Публіцист Є. Сверстюк, теж наголошуючи

на цьому, сформував триступеневу схему руйнації християнського світобачення українця: показне безвір'я, байдужість і, врешті, цілковита бездушність. Розмиті християнські основи — нішу істинної віри — було фальшиво підмінено, стверджують М. Маринович та Є. Сверстюк, обоженням комуністичної ідеї та її ідолів. А тому замах на українську націю, вчинений радянською владою у формі релігійного її геноциду в рецепції шістдесятників можна вважати трагічним для українців й успішним для його призвідців. Пояснює це у публіцистичному тексті «Спокутування комунізму (триптих)» (Газета «Галицька Зоря», 1993 р.) М. Маринович: «Більшовизм уразив те єдине, що тримало позбавлений держави народ, — віру. І з духовного опертя народу вона [...] стала засобом його обезличення» [10, с. 178].

Та все ж остаточного знищення українців як християн, стверджують шістдесятники, таки не відбулося. Не останньою чергою в міру збереження своєї християнської ідентичності (ця традиція була надто тривалою, щоб зруйнувати її за одне століття) вони і залишаються нацією, перед якою, одначе, стоїть екзистенційне завдання духовного зцілення. Зачатки цього процесу, констатують Р. Іваничук, М. Косів і Є. Сверстюк, уже здійснились. Та — найсуттєвіше — з релігійним відновленням українців шістдесятники пов'язують надії на їх національне відродження. «Процес нашого (українського. — *Н. Дз.*) національного відродження немислимий без відродження релігійного» [13, с. 68], — читаємо у статті «Повернення до віри батьків — процес невідворотний» М. Косіва та: «[...] християнська релігія є єдиною для українського народу і тільки вона разом з культурою здатна відродити свідомість українця — аби лише не дати їй ослабнути в сектантстві й міжконфесійних чварах» [6, с. 148] — в Р. Іваничука.

В абсолютизації українцями своєї конфесійної належності й категоричному неприйнятті іншої традиції — рівно християнської і рівно національно української — шістдесятники і вбачають так звану форму релігійного самогеноциду українців. Адже саме нетолерантність підходу до конфесійного питання виступає основним засобом релігійного, а відтак і національного відчуження між ними на сучасному етапі. Публіцистика шістдесятників, зорієнтована окреслити модель «державотворчої релігії» (Р. Іваничук) й церкви як «національно будуючого фактора» (В. Мороз), сформувала так званий *національний еклезіологічний ідеал*, або ж *концепцію цілісної Церкви українців*. В основу цієї публіцистичної розробки покладено екуменічний принцип як традиційний у релігійній історії українців. Згідно із ним, Українська Церква повинна зберегти свій віковичний здобуток — власну поліконфесійність, що, завдяки подоланню внутрішньої конфронтації, стане основним резервом продукування нею християнської духовності. «[...] Україна мусять осмислити природу своєї Церкви як ІМАНЕНТНО ДУАЛІСТИЧНОЇ і зняти протиріччя за відомим принципом доповнюваності» [10, с. 19], — стверджує М. Маринович. Цілісна Церква (вона ж «сукупна» в І. Геля) неодмінно передбачає її соборність — об'єднання українських Церков, однак об'єднання не зовнішнє, формально конфесійне — поглинання, а внутрішнє, ідейно конфесійне — взаємозбагачення. Як наслідок, така Церква володітиме вдвічі більшим духовним потенціалом, тоді як її протилежність — Церква «сепаратна» (М. Маринович) перепе-

ловинює його. Тому великою помилкою є переконання/стереотип, ніби українська поліконфесійність — непозбутня історична трагедія українського народу, навпаки: в цьому варто вбачати, переконує М. Маринович, його благо.

Шістдесятники прагнуть бачити українську національну Церкву не тільки єдиною, об'єднаною на основі закону, але й вільною. Остання характеристика двовимірна: це має бути свобода внутрішня — недержавленість, та зовнішня — патріарша автокефалія. Окрім того, Церква майбутнього повинна характеризуватись і власне національними вимірами: наявністю священника-патріота й християнина-українофіла. «Справді національною, — синтезує М. Маринович, — виявиться не та Церква, яка чистіше говоритиме українською мовою, не та, яка вправніше доведе своє «первородство» від св. Володимира чи козаччини, а та Церква, котра доведе всьому світові, що її існування веде не до ворожнечі, а до вищого ступеня християнської любові» [11, с. 92]. Екуменічний приклад цілісної української Церкви, переконані шістдесятники, продукуватиме, стоячи на вершині, потужну «екуменічно»-об'єднавчу вертикаль: різноголось і різничкувань серед українців суттєво зменшиться.

Висновки. Християнську релігію, отже, шістдесятники визначили як домінуючий чинник націогенезу українців, а їх релігійність — і власне віру, і її обрядове вираження — як чільний складник української національної ідентичності, за якою вагома перспектива подальших націєтворчих процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кириченко С. Люди не зі страху. Українська сага : спогади / Світлана Кириченко. — К. : Смолоскип, 2013. — 920 с.
2. Кость С. Гасло «Бог і Україна» як концептуальна засада західноукраїнської публіцистики першої половини ХХ ст. : зб. пр. НДЦП. — Львів, 2004. — Вип. 12. — С. 186–203.
3. Василик Л. Концепт «Бога» у публіцистиці літературно-художніх видань: пошук особистої та національної ідентичності // Наукові записки Інституту журналістики. — 2008. — Вип. 31. — С. 6–13.
4. Хоменко Т. Проповідництво і сучасна публіцистика : моногр. / Тетяна Хоменко. — Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. — 136 с.
5. Мороз В. Мойсей і Датан : есей / Валентин Мороз. — Торонто — Балтімор : Українське Видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1978. — 52 с.
6. Іваничук Р. «На небі Бог, а на землі Україна!» / Р. Іваничук // Дзвін. — 1994. — 10. — С. 143–149.
7. Сверстюк Є. Я приніс гілку терну / Є. Сверстюк // Сверстюк Є. Блудні сини України. — К. : Вид.-полігр. центр «Знання», 1993. — С. 33–36.
8. Сверстюк Є. На святі надій : вибране / Є. Сверстюк. — К. : Наша віра, 1999. — 782 с.
9. Дзюба І. Образ української культури / І. Дзюба // Дзюба І. У пошуках нової ідентичності : статті, виступи, інтерв'ю, памфлети. — К. : Україна, 2006. — С. 223–269.
10. Маринович М. Україна: дорога через пустелю : зб. статей / Мирослав Маринович. — Х. : Фоліо, 1993. — 192 с.
11. Маринович М. Україна на полях Святого Письма: проза вірші, есе, публіцистика листи / Мирослав Маринович. — Дрогобич : Відродження, 1991. — 108 с.

12. Гель І. Грані культури / І. Гель. — Л. : Наукове товариство імені Т. Шевченка, 1993. — 216 с.
13. Косів М. Повернення до віри батьків — процес невідворотний / М. Косів // Косів М. Про Україну : публіцистичні статті та нариси. — Л. : УПІ ім. Івана Федорова; Фенікс ЛТД, 1992. — С. 52–73.

REFERENCES

1. Kyrychenko, S. (2013). Ljudy ne zi strahu. Ukrai'ns'ka. Kyiv: Smoloskyp (in Ukrainian).
2. Kost', S. (2004). Gaslo «Bog i Ukrai'na» jak konceptual'na zasada zahidnoukrai'ns'koi' publicystyky pershoi' polovyny XX st. NDCP, 12, 186–203 (in Ukrainian).
3. Vasylyk, L. (2008). Koncept «Boga» u publicystyky literaturno-hudozhnih vydan': poshuk osobystoi' ta nacional'noi' identychnosti. Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky, 31, 6–13 (in Ukrainian).
4. Homenko, T. (2008). Propovidnyctvo i suchasna publicystyka. L'viv: Vydavnychyj centr LNU im. Ivana Franka (in Ukrainian).
5. Moroz, V. (1978). Mojsej i Datan. Toronto — Baltimor: Ukrai'ns'ke Vydavnyctvo «Smoloskyp» im. V. Symonenka (in Ukrainian).
6. Ivanychuk, R. (1994). Na nebi Bog, a na zemli Ukrai'na!. Dzvin, 10, 143–149 (in Ukrainian).
7. Sverstjuk, Je. (1993). Ja prynis gilku ternu, Bludni syny Ukrai'ny (pp. 33–36). Kyiv: Vyd.-poligr. centr «Znannja» (in Ukrainian).
8. Sverstjuk, Je. (1999). Na svjati nadij. Kyiv: Nasha vira (in Ukrainian).
9. Dzjuba I. (2006). Obraz ukrai'ns'koi' kul'tury, U poshukah novoi' identychnosti. (pp. 223–269). Kyiv: Ukrai'na (in Ukrainian).
10. Marynovych, M. (1993). Ukrai'na: doroga cherez pustelju. Harkiv: Folio (in Ukrainian).
11. Marynovych, M. (1991). Ukrai'na na poljah Svjatogo Pys'ma. Drogobych: Vidrozhennja (in Ukrainian).
12. Gel', I. (1993). Grani kul'tury. L'viv: Naukove tovarystvo imeni T. Shevchenka (in Ukrainian).
13. Kosiv, M. (1992). Povernennja do viry bat'kiv — proces nevidvorotnyj, Pro Ukrai'nu (pp. 52–73). L'viv: UPI im. Ivana Fedorova; Feniks LTD (in Ukrainian).

CHRISTIAN RELIGION AS A FACTOR OF UKRAINIAN NATIONAL GENESIS: PUBLICISTIC INTERPRETATION OF SIXTIES

N. M. Dzomba

*Ivan Franko National University of Lviv,
49, Generala Chuprynky St., Lviv, 79044, Ukraine
dznatalia@ukr.net*

The article has researched the role of religion in Ukrainian nation in its national formation and development (national genesis) in publicism discourse of Ukrainian Sixties during their mass-communication activity over half a century, that commenced in self-publicism form because of Brezhnev harassment, reached heyday in the late 80's of

the XX century, still due to some objective causes is less active these days. The form of religious genocide against the Ukrainian nation caused by the tsarist and communist occupation authorities of Russia has been defined. We have established the views of Sixties on the issue of confessional identification of Ukrainian Christianity through historical analysis of Ukrainian Orthodox and Ukrainian Catholic churches. The Ukrainian national ecclesiological ideal of Sixties has been modeled, that had been designed by publicists taking into account the religious history of the Ukrainian people and their Christian views as a dominant national identity.

Keywords: *nation-creation process, «Faith of our fathers», «traditional» Orthodox Church, «syncretic» Ukrainian Greek Catholic Church, religious genocide of the Ukrainian nation.*

Стаття надійшла до редакції 07.04.2016.

Received 07.04.2016.